

УДК 27-472-67:37.014]:316.6(94)«19»
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/31.214404>

Андрій ШЕВЧУК,

orcid.org/0000-0001-6328-6657

аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

(Кропивницький, Україна) a.shevchuk@ugi.edu.ua

ВПЛИВ РЕЛІГІЙНИХ ШКІЛ АВСТРАЛІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті зазначено причини зростання кількості та різноманітності релігійних шкіл Австралії у другій половині ХХ століття, проаналізовано соціальний вплив закладів, заснованих релігійними організаціями, на формування громадянської позиції особистості, окреслено ключові дискусійні теми, які виникали у процесі оцінювання результатів діяльності шкіл такого типу, і визначено основні питання, що стосувалися процесу катехизації учнів під час навчання, особливостей стану засвоєння знань у контексті державної програми, а також впливу на соціальну згуртованість суспільства. Зроблено огляд основних сумнівів щодо доцільності існування таких закладів, які полягали в тому, що релігійні школи не сприяють формуванню соціальної когезії, створюючи умови, які зменшують можливість для дітей різного походження взаємодіяти та розвивати толерантність і правильне розуміння різноманітності, а навчання релігії може негативно впливати на процес засвоєння обов'язкової освітньої програми.

Доведено позитивний вплив релігійних закладів освіти на виховання громадянської свідомості, зміцнення соціального здоров'я суспільства та збільшення соціального капіталу. Зазначено здатність приватних шкіл встановлювати міцні зв'язки із громадою та батьками, що сприяє досягненню кращих результатів у навчанні та вихованні дітей. Вказано, що батьківський авторитет є важливим і дієвим фактором, що впливає разом із відповідним навчанням на освітню та релігійну активність учнів, а цінності, чесноти та знання, необхідні для стабільного демократичного суспільства, засвоюються завдяки соціалізації та навчанню вдома, у громаді та в школі.

Стверджено, що освіта має велике значення для ефективної демократії, а існування шкіл, заснованих релігійними організаціями, є виразною ознакою демократичного суспільства, і такі заклади освіти зі свого боку підтримують стабільне суспільство, сприяючи соціальній гармонії та запобігаючи нетерпимості. Зроблено припущення, що описаний досвід може стати актуальним для українського сьогодення, враховуючи появу шкіл, заснованих релігійними організаціями, в освітньому просторі України.

Ключові слова: *релігійні школи, релігійна освіта, соціальний вплив, когезія, толерантність, соціальний капітал, катехизація.*

Andrii SHEVCHUK,

orcid.org/0000-0001-6328-6657

Postgraduate Student at the Department of Pedagogy and Educational Management

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

(Kropyvnytskyi, Ukraine) a.shevchuk@ugi.edu.ua

INFLUENCE OF RELIGIOUS SCHOOLS OF AUSTRALIA ON FORMING CIVIL POSITION OF PERSONALITY WITHIN SECOND PART OF XXth CENTURY

In this article the reasons of growing the quantity and diversity of religious schools of Australia during second part of XXth century are noted; social influence of establishments that are founded by religious organizations on forming civil position is analyzed; key debatable topics that appeared during estimating results of activity of schools of such kind are highlighted; fundamental questions that are connected to the process of catechesis of pupils during studying, peculiarities of state of their level of perception of knowledge in context of state program and its influence on social unity of society are specified.

Generalizations are made regarding key concerns in society, which claim that religious schools don't foster formation of social cohesion by creating conditions which reduce possibilities for children of different background to cooperate and build tolerance and correct understanding of diversity, and learning of religion can negatively influence the process of mastering mandatory school program.

Positive influence of religious educational establishments on upbringing of civil conscience, strengthening social health of society and increase of social capital is proved. The ability of private schools to establish strong connections between society and parents, which foster achieving better results in educating and upbringing children is highlighted. The parental authority is indicated as important and effective factor which, when accompanied by according studying, has its impact on educational religious activity of pupils, whereas values, virtues and knowledge that are necessary for stable society are instilled through socialization at home, in community and in school.

It is stated that education has important meaning for effective democracy, and existence of schools, which are founded by religious organizations, is a significant part of democratic society and such establishments at the same time support stable society, by fostering social harmony and by preventing intolerance. The assumption is made that described experience may be relevant for Ukraine nowadays, taking into account the appearance of schools, founded by religious organizations in the educational space of Ukraine.

Key words: religious schools, religious education, social influence, cohesion, tolerance, social capital, catechesis.

Постановка проблеми. Поява та діяльність приватних освітніх закладів, заснованих релігійними організаціями, у системі української освіти стали причиною проведення фундаментальних і прикладних методологічних досліджень у сфері недержавної освіти. Але, враховуючи той факт, що існування закладів такого типу є новим і непоширеним явищем в освітянському просторі, дотепер було звернено мало уваги на такі важливі питання, як засади розвитку приватних шкіл, їхній вплив на суспільні процеси, місце в освітній системі. Тому є досить невелика кількість досліджень і публікацій на цю тему. Праці вчених В. Алфімова, Л. Калініної, Б. Чижевського, Т. Цуканової зачіпали питання з царини загальної педагогіки, а наукові дослідження В. Жуковського, Т. Лукіної, Л. Паращенко, О. Радченко, О. Сенчук брали до уваги актуальні питання, які безпосередньо стосувалися діяльності приватних закладів освіти.

Тому, беручи до уваги сучасну систему освіти України, а саме розвиток її приватного сектору, та аналізуючи рівень уваги до закладів такого типу з боку українських науковців, стверджуємо, що тема впливу релігійних шкіл на суспільні процеси є перспективною з погляду діяльності схожих закладів і потребує нашого дослідження.

Однією з визначних змін освітнього ландшафту в Австралії у другій половині ХХ століття є зростання кількості та різноманітності приватних шкіл. Розширення в недержавному шкільному секторі загалом зумовлено створенням нових релігійних закладів освіти. Збільшення кількості учнів відбулося передусім завдяки зростанню чисельності ісламських шкіл та шкіл новітніх християнських деномінацій, а не закладів, що належать до основних конфесій Австралії (римо-католицької та англіканської), діяльність яких в освітній сфері завжди вважалася традиційною. Оскільки релігійні школи стали більш численними й відомими, вони також посіли відповідне місце в дебатах щодо освітньої політики. Спочатку найбільш суперечливим було питання державного фінансування для шкіл недержавного сектору. Однак із появою релігійних шкіл, що не належать до найбільш знайомої західної єврейсько-християнської традиції, питання про природу цих шкіл та їхній вплив на суспільство вийшло на перший план. Побоювання щодо релігійних шкіл

стосувалося двох основних категорій: впливу на індивіда зокрема та на суспільство взагалі, при цьому багато коментарів містили застереження щодо здатності релігійних шкіл порушити соціальну єдність, враховуючи монокультурність їхнього середовища.

Вважаємо досвід австралійської системи освіти актуальним для українського сьогодення, адже така ситуація має певні асоціації з нашим суспільством, на освітньому просторі якого, монолітного протягом десятиліть у своїй шкільній практиці, коли завжди був один вид школи, певний стандарт і традиція, з'явилися освітні заклади, засновані релігійними організаціями, які мають свої, відмінні від державних культуру, цінності та особливості.

Мета статті полягає у розкритті особливостей релігійних шкіл Австралії другої половини ХХ століття, визначенні та аналізі основних питань, пов'язаних із їхньою діяльністю та впливом на формування громадянської позиції.

Виклад основного матеріалу. Поєднання процесів глобалізації та імміграції у другій половині ХХ століття сформувало австралійське суспільство, для якого є характерною культурна різноманітність, тому питання соціальної згуртованості та толерантності набули особливого значення й безпосередньо торкнулися освітянського простору, адже однією з визначних змін освітнього ландшафту протягом вказаного періоду було зростання кількості та різноманітності релігійних шкіл. І хоча освіта в Австралії вже давно асоціюється з церквами, однак почали висловлюватися занепокоєння щодо впливу на формування громадянської позиції учнів релігійних, часто культурнооднорідних закладів освіти. З'явилися думки, що релігійні школи підривають соціальну когезію, зменшуючи можливість для дітей різного походження взаємодіяти та розвивати толерантність і правильне розуміння різноманітності, а також те, що навчання релігії є авторитарним і шкідливим для дітей. Деякі вчені висловили свою стурбованість тим, що релігійні школи створюють однорідні учнівські групи, які не дають їм змоги вчитися приймати та цінувати різні вірування та культури, тому є ризик, що суспільство стане роздробленим. Узагальнення побоювань щодо негативного впливу релігійних шкіл на формування окремих людей і суспільства загалом

полягало в такому: по-перше, діти, які відвідують релігійну школу, можуть бути занадто катехизованими або отримувати нижчий рівень освіти; по-друге, соціальні зв'язки можуть бути порушеними, а демократичні цінності підірвані. Тому в статті ми дамо відповідь саме на ці запитання, що пов'язані з наслідками впливу релігійних шкіл Австралії на становлення особистості та виховання громадянської позиції.

Слід зазначити, що з погляду академічних результатів навчання ефективність недержавних шкіл не викликала сумнівів. Адже всі релігійні школи зобов'язані бути акредитованими урядом штату, використовувати загальний навчальний план, прийняти визначений режим тестування та наймати вчителів із відповідним рівнем підготовки, як і державні школи. Хоча є певні відмінності державного й недержавного секторів, але за наявними показниками немає доказів того, що приватна школа поступається державній у якості надання освітніх послуг. Тому основні теми дискусії стосуються таких сфер освітніх програм: викладання креаціонізму, особливостей статевого виховання, катехизації під час освітнього процесу, а також формування соціальної когезії та толерантності.

Одна із суперечок зачіпала ознайомлення із двома основними теоріями походження Всесвіту – креаціонізму та еволюції. Причому суть проблеми не зводилася до питання, чи треба взагалі навчати креаціонізму в школі. Ймовірніше, йшлося про те, чи може бути цей курс частиною освітньої програми. Навіть Австралійська академія наук у своєму відкритому листі, який представив позицію більш ніж 700 000 австралійських науковців, заявила, що «не бачить заперечень щодо викладання креаціонізму в школах», якщо він є частиною предмета з галузі релігієзнавства чи подається в іншому ненауковому контексті (Орру, 2010: 145). Тому особливість викладання таких тем у школах, створених релігійними деномінаціями, полягала в такому: поки теорія еволюції є обов'язковою частиною навчального плану, інші теорії та контекст, у якому вони викладаються, залишаються питанням, яке вирішують школи та батьки самостійно. Школам у таких випадках потрібно було лише переконатися, чи їхні учні розуміють, що креаціонізм не може бути частиною обов'язкової навчальної програми з природничих наук, не може замінити будь-яку частину обов'язкової навчальної програми з природничих наук і не перевіряється в підсумковому незалежному оцінюванні.

Інша сфера навчальної програми, якій у релігійних школах завжди приділялася особлива увага, –

це питання статевого виховання. Більшість християнських та єврейських шкіл традиційно навчала, що інтимні стосунки мають гетеросексуальну та моногамну природу, й заохочувала учнів щодо утримання до шлюбу, адже недержавні школи не зобов'язані надавати учням знання про контрацепцію, аборти, венеричні захворювання чи безпечний секс. Тому керівник Асоціації християнських шкіл Стівен О'Догерті сказав, що однією з головних причин, які призводили до вибору християнської школи, є їхній «етичний і моральний погляд» на сексуальне виховання (Bachelard, 2008). Це може відповідати дійсності, але, враховуючи докази того, що релігія не є основною причиною батьківського вибору неурядових шкіл, швидше більшість батьків просто намагалася уникати ліберального підходу до сексуального виховання в державних школах, ніж прагнули навчання біблійного погляду на згадану тему.

Значна частина дебатів мала практичний характер і стосувалася питання щодо здатності релігійних шкіл катехизувати дітей у визначену релігійну систему вірувань і формувати певний світогляд. Така дискусія відбувалася, незважаючи на нечисленність доказів, які підтверджують переконання, що відвідування релігійної школи впливає більше, ніж релігійні вірування та діяльність батьків. Дослідження Ганса Моля, опубліковані 1985 року, розглянули питання релігійних уподобань людей, які відвідували католицькі школи. Мол виявив, що істотної різниці в релігійній прихильності колишніх учнів католицької школи та людей, які відвідували інші школи, не було (Mol, 1985). 1990 р. у висновках щодо своїх досліджень про зв'язок католицької школи з відвідуваністю церкви та міцністю релігійних вірувань С. Андерсон зробив висновок, що немає доказів того, що незалежні школи впливають на релігійні вірування своїх учнів, і лише слабкі докази того, що католицькі школи викликають релігійні переконання незалежно від вірування батьків (Anderson, 1990).

Урешті-решт аналіз Ендрю Нортон за даними Австралійського опитування соціальних ставлень (AuSSA) показав, що 25% респондентів, які навчалися в католицьких школах, відвідують церкву щотижня або частіше, як порівнювати з 12% державних шкіл і 17% випускників незалежних (заснованих іншими релігійними конфесіями) шкіл. З-поміж тих, хто ходив до католицьких шкіл, 18% ніколи не відвідували церкву, порівнюючи з 32%, які відвідували некатолицькі приватні школи та 40%, які відвідували державні школи. Пропорції людей, які залишили католицьку

церкву, були схожі – 32% для випускників католицьких шкіл і 28% для випускників державних і незалежних шкіл (Norton, 2007).

Слід зазначити, що ці статистичні дані показують більш високий показник відвідування церкви для людей, які відвідували неурядову школу, зокрема католицькі школи, але вони не відокремлюють ефект, викликаний їхнім навчанням, від впливу сім'ї. Спираючись на висновки попередніх досліджень, цілком імовірно, що релігійну активність можна було б пояснити батьківським впливом, а не катехизацією у релігійній школі.

Найбільше занепокоєння щодо впливу релігійних шкіл було пов'язане з побоюванням, що своєю діяльністю вони впливають негативно на соціальну стабільність і когезію. Дослідниця з університету Мердока Лаура Б. Перрі описує соціальну когезію як «загальну концепцію, яка передбачає поняття інтеграції, солідарності, ідентичності, членства, довіри та інклюзії. Це, по суті, взаємостосунки між окремими людьми, групами та державою. Адже соціальна згуртованість – це своєрідний клей, який об'єднує людей у більшу цілісність: спільноту, групу чи націю» (Perry, 2009: 443).

Ця дискусія існувала завдяки популярній думці, що когезії можна досягнути через спільний досвід перебування в державній школі, яка є тим місцем, де виховуються всі необхідні для громадян цінності та чесноти. Як доказ цього наводився досвід успішної інтеграції іммігрантів другої половини ХХ століття завдяки тому, що їхні діти відвідували саме державні школи, які служили певним містком між їхнім мікросоціумом і тодішнім австралійським суспільством. Це допомогло їм тісніше контактувати з носіями інших цінностей та культур і полегшило процес входження в суспільний простір. Через це існування та збільшення кількості релігійних шкіл, які є носіями певної етнічної чи етичної субкультури розглядалися як потенційна загроза суспільству. Припущення полягало в тому, що відвідування неурядових шкіл може призвести до соціальних розбіжностей та не сприятиме вихованню громадянських цінностей, необхідних для спільного існування.

Але цю думку заперечив д-р Кевін Доннеллі, що займається вивченням освітніх стратегій (Donnelly, 2003: 28–29). Він звернув увагу на відсутність достовірних доказів, які підтверджують переконання, що урядові школи краще сприяють

вихованню єдності та толерантності, і зазначив, що часто саме освітні ініціативи та нововведення в державних школах, які мали на меті сприяти згуртованості, викликали батьківські скарги та колективні звернення. Доннеллі вказує на перевагу приватних шкіл у збільшенні соціального капіталу, адже, якщо порівняти з державними школами, які характеризуються централізованою бюрократією та жорстким контролем, неурядові школи здатні встановлювати міцніші зв'язки із громадою та батьками. Він робить висновок, що в цьому контексті приватні школи досягають кращих результатів, забезпечуючи більшу гнучкість курсу, зміцнюючи громадянське здоров'я Австралії та створюючи запас соціального капіталу.

Більшість науковців погоджується, що без продуманих дій щодо створення відповідного шкільного середовища жодна школа ніколи не зможе бути точним культурним і класовим відображенням суспільства. І навіть якщо це трапиться, немає ґрунтовних доказів того, що об'єднання в школі учнів різного походження є запорукою створення толерантності та поваги. Низка інших факторів – сім'я, суспільство взагалі, традиції та соціальні медіа – має також великий вплив на настрої та цінності людей. Добрі громадяни в ліберальному демократичному суспільстві не народжуються такими. Цінності, чесноти та знання, необхідні гармонійному та стабільному суспільству, засвоюються завдяки соціалізації та освіті вдома, у громаді та в школі.

Висновки. Отже, аналіз впливу шкіл, створених релігійними організаціями, на австралійське суспільство другої половини ХХ століття дає право стверджувати таке:

- питання надмірної катехизації учнів релігійних шкіл є значно перебільшеним, результати досліджень не підтверджують цю думку, зазначаючи в такому випадку важливість впливу сім'ї;
- побоювання щодо отримання низького рівня знань учнями релігійних шкіл не підтверджуються результатами їхнього навчання, про що свідчить збільшення кількості учнів у закладах такого типу;
- переживання щодо негативного впливу релігійних шкіл на соціальну згуртованість суспільства є передчасними й упередженими, адже дані досліджень свідчать імовірно про протилежне, зазначаючи в питанні виховання громадянської позиції позитивний вплив від навчання в такій школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Oppy G. Evolution vs. creationism in Australian schools. The Australian Book of Atheism. Scribe Publications, 2010. P. 145.
2. Bachelard M. At the crossroads? The Age, 25 February 2008. URL: <https://www.theage.com.au/technology/at-the-crossroads-20080225-ge6roz.html>.
3. Mol H. The Faith of Australians. Sydney, Allen and Unwin, 1985. 247 p.
4. Anderson Don S. The public/private division in Australian schooling: Social and educational effects. Schooling and Society in Australia: Sociological Perspectives. Sydney, Australian National University Press, 1990.
5. Norton A. Blog post. URL: <https://andrewnorton.info/2007/05/20/do-private-schools-make-people-religious/#more-221>.
6. Perry Laura B. Conceptualising Education Policy in Democratic Societies. *Educational Policy*. 2009. Vol. 23 (3). P. 443.
7. Donnelly K. Private Education Equals Public Good. *IPA Review*, March 2003. P. 28–29.

REFERENCES

1. Oppy G. Evolution vs. creationism in Australian schools. The Australian Book of Atheism. Scribe Publications, 2010. P. 145 [in English].
2. Bachelard M. At the crossroads? The Age, 25 February 2008. URL: <https://www.theage.com.au/technology/at-the-crossroads-20080225-ge6roz.html> [in English].
3. Mol H. The Faith of Australians. Sydney, Allen and Unwin, 1985. 247 p. [in English].
4. Anderson Don S. The public/private division in Australian schooling: Social and educational effects. Schooling and Society in Australia: Sociological Perspectives. Sydney, Australian National University Press, 1990 [in English].
5. Norton A. blog post. URL: <https://andrewnorton.info/2007/05/20/do-private-schools-make-people-religious/#more-221> [in English].
6. Perry Laura B. Conceptualising Education Policy in Democratic Societies. *Educational Policy*. 2009. Vol. 23 (3). P. 443 [in English].
7. Donnelly K. Private Education Equals Public Good. *IPA Review*. March 2003. P. 28–29 [in English].